

Maja Novak

Izza kongresa ali Umor v teritorialnih vodah

Založba Obzorja, Maribor 1993

Knjižni prvenec *Izza kongresa ali Umor v teritorialnih vodah* Maje Novak je še cden v vrsti "postmodernističnih dokumentov" zgodnjih devetdesetih let na Slovenskem. Čeprav se zdi ta trditev ob dejstvu, da je pred nami bolj ali manj klasičen detektivski roman, še tako preuranjena, pri branju vendarle ne moremo spregledati, da pisateljica skrbno niza metafizijske postopke, pobrane iz formaliziranih registrov katerega od teoretikov postmodernizma.

Na videz se v romanu *Izza kongresa*, spisanem po preverjenih receptih detektivskega žanra, kot so jih, temelječe na "logiki in dedukciji", sestavili ter z likom detektiva začinili v Angliji Arthur Conan Doyle (z detektivom Sherlockom Holmesom) in Agatha Christie (s slavnim Poirotom), v Ameriki pa Erle Stanley Gardner ter duet pod psevdonimom Ellery Queen, skuha kratka zgodba o umoru in dolga zgodba o razkrivanju storilca.

Na mednarodnem srečanju pisateljev detektivk v Dubrovniku se še v času objema jugoslovanskega socializma zberejo najiminitnejša peresa literarnih častilecev "morjenja" in njegove detekcije, ki se nekega lepega dne in ob manj lepih morskimi valovih pod vodstvom Patricije Frančeškin in njene prijateljice Mihaele Arzenšek odpravijo na popotovanje z barko. Toda, ko sta nenadoma "nebo in morje zamenjala mesti. Potem pa je bilo samo še morje.", se zgodi umor. Izčrpani brodolomci se, razen enega, rešijo na kopno in šele opolnoči jim policija (jugoslovansko: milica), po ustaljenih obrazcih predstavljena v svojem "butnskalovskem" horizontu sklepanja, sporoči, da so se zdaj sami ujeli v neizprosno "whodunit" (edini utopljenec je bil v resnici umorjen), v katerega so dotlej trpali le svoje literarne junake. Tedaj na mesto Poirotovih "malih sivih celic" stopi "prikupno dekle" z imenom Miki...

Novakova ostaja zavezana ženski liniji klasičnega detektivskega romana, ki je v prikazu čustev in strasti prepreden z romanov nravi, tudi v karaktizaciji likov. S to razliko, da značajake poteze svojih raznopoltih in raznorodnih junakov z umetelnim menjavanjem nacionalnih jezikov (izkaže se kot izjemna poliglotka), njihovih kodov, nivojev, ustaljenih fraz in prikritih literarnih citatov umetelno karikira.

Literarno tradicijo popolnoma asimilira v lastno besedilo in upravičuje z apologijo

plagiata, češ "da v 20. stoletju težje pišeš original". Postopek asimilacije, ki je po Fokkemi ena temeljnih karakteristik postmodernističnega teksta na semantični ravni, Novakova izrabi že na samem pragu svojega pisanja – naslov *Izza kongresa* je namreč v slovenski literarni zgodovini s Tavčarjevim istoimenskim zgodovinskim romanom, ki pa je z izjemo nekaterih podobnih kritičnih komentarjev o dobi tedanjega in našega časa izdelek iz povsem druge literarne delavnice, dodobra uveljavljen.

Tako ni presenetljivo, da Maja Novak tudi svojemu romanu z ukinjanjem pozicije Avtorja pritakne sum o plagiatorstvu. Ko je namreč bralec že povsem prepričan, da avtorica suvereno tke vse niti pripovedi le na svojih statvah – o tem ga potrjujejo tudi duhoviti komentarji na jugoslovansko stvarnost ob koncu osemdesetih, v sklepnem delu romana izve, da eden iz kroga morebitnih morilcev o dubrovniškem dogajanju že piše zgodbo s povsem enakim naslovom, kot jo ima tista, ki jo pravkar prebira. In če ob tem še ve, da je v prvencu Novakove prav plagiat prvi vzrok romaneskne morilske strasti, skoraj ne more zanikati trditve, da avtorica s platnic z menjavanjem meta-ravni oziroma z literarnim posnemanjem literature o literaturi (pisatelji detektivk sami postanejo predmet detektivke) ter zabrisovanjem ločnic med nivoji realnosti in fiktivnosti (kongresniki za oficialno podobo z lažnimi imeni in vsakovrstnimi preoblekami skrivajo svojo identiteto) prikrito utemeljuje postmodernistično sintagmo o smrti Avtorja.

Skoz na videz popolno simulacijo klasičnega detektivskega žanra se hkrati izpisuje tudi njegova paradija. Zavezanost preteklim žanrskim obrazcem se namreč v dobi konca "velikih zgodb" sprevrže le še v njihovo svobodno preigravanje in variiranje. Logično moč in dedukcijo "malih sivih celic" slavnih detektivov mehčajo "pijane strele duha" brezposelne in zaletave mladostnice, zaresnost krute romaneskne zgodbe pa avtoričine ironične opazke. Prav te skupaj z izjemno širokim diapazonom literarnih referenc in aluzij omogočajo bralcu najti lastni nivo branja knjižnega prvenca Novakove. Obenem njen roman iz območja trivialnega pisanja, kar po žanrskih opredelitvah nedvomno je, naseljujejo v bližino visoke literature.

Romaneska pisava Maje Novak ni zaznamovana zgolj z zgodovino detektivske literature, še posebej dela ženske populacije, temveč prav tako z nekaterimi vrhunskimi postmodernističnimi poskusi zadnjega časa. Če smo v romanu *Izza kongresa ali Umor v teritorialnih vodah* po eni strani na sledi neizčrpnim domislicam, napetim zapletom zgodbe in karakterizaciji junakov a la Agatha Christie, po drugi strani ni moč spregledati, da Novakova obvlada tudi izbrušen stil, jezikovno spretnost, predvsem pa podtalno humornost, ironičnost in celo parodičnost literarnega peresa Dubravke Ugrešič. Sorodnost zgodbe med romanom *Izza kongresa* Maje Novak in *Forsiranjem romana reke* Ugrešičeve je dokaz več, da literatura 20. stoletja veliko uspešneje prikriva plagate kot piše originale.

Ignacija Fridl